

MAHMÛD HASAN EL-CÂSİM VE NAZARÂT LÂ TA'RİFU'L-HAYÂ ADLI ROMANI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Ola ALMAVASⁱ Recep ÇİNKILIÇⁱⁱ

Öz

Modern Arap edebiyatının önde gelen isimlerinden biri olan Maḥmûd Ḥasan el-Câsim (d. 1966), özellikle Arap dilinin temel alanlarından olan sarf ve nahiv konularında verdiği eserlerle tanınan Suriyeli bir yazardır. 2014 yılından itibaren roman yazmaya başlayan el-Câsim, kısa bir süre içerisinde edebî çevrelerde tanınmış ve kaleme aldığı romanlarla ödül listelerinde yer almıştır. Eserlerinde, özellikle Suriye'deki iç savaşa ve ülkenin siyasî ve sosyal yapısına dair derinlikli bir bakış açısı sunmuş olan yazar, bu temaları edebî bir dil ve anlatım ustalığıyla işleyerek geniş bir okur kitlesine ulaşmıştır. *Nazarât Lâ Tarifu'l-Hayâ* adlı romanı da yazarın bu bağlamda kaleme aldığı önemli eserlerinden biridir. Bu çalışmada, söz konusu eserin üslûp ve içerik açısından derinlemesine bir çözümlemesi yapılmıştır. Romanın yapısal unsurları, metin çözümleme yöntemiyle ele alınmış; eserin dil, üslûp ve anlatım teknikleri örnekler üzerinden analiz edilerek yorumlanmıştır. Maḥmûd Ḥasan el-Câsim, bu eserinde başkahraman Ḥâzim'in kaza sonucu yaşadığı ruhsal bunalımlar ve içsel çatışmalar etrafında şekillenen anlatıyı merkeze alarak, 1989-1994 yılları arasında Suriye'de meydana gelen siyasî olayları ve toplumsal yaşamı edebî bir üslûpla ustaca yansıtmaktadır. Romanında oldukça geniş bir karakter kadrosuna yer veren yazar, dilinde sadelik ve anlaşılabilirlikten ödün vermeksizin yalın bir üslûp benimsemiştir. Ayrıca, eserinde kullanılan çeşitli anlatım teknikleriyle anlatının derinliğini ve katmanlı yapısını güçlendirerek, okurda güçlü bir etki oluşturmaya başarmıştır. Bu çalışmada, romanın olay örgüsü, karakter kadrosu, olayların geçtiği zaman ve mekân ile kullanılan anlatım teknikleri detaylı bir şekilde incelenmiş ve yazarın dil ve üslûbu ele alınmıştır. Eser, yalnızca edebî bir çalışma olmanın ötesinde, Suriye'nin siyasî ve toplumsal yapısına dair detaylı bir analiz sunduğundan, aynı zamanda politik anlamda da önemli bir metin olarak öne çıkmaktadır. Akıcı ve sürükleyici bir yapıya sahip olan bu roman, modern Arap edebiyatında tarihî ve toplumsal meselelerin edebî bir anlatıyla harmanlanmasının başarılı bir örneğini teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Modern Arap Edebiyatı, Suriye, Roman, Maḥmûd Ḥasan el-Câsim.

A Study On Maḥmûd Hasan Al-Jâsim And His Novel Nazarât La Ta'rifu al-Hayâ

Abstract

Maḥmûd Ḥasan al-Jâsim (b. 1966), one of the leading figures of modern Arabic literature, is a Syrian writer known especially for his works on the basic fields of Arabic language, especially on the subjects of sarf and nahw. Starting in 2014, al-Jâsim began writing novels, and in a short period of time, he

ⁱ Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, e-posta: olaalmavas@gmail.com, ORCID ID: 0009-0001-8424-8884

ⁱⁱ Doç. Dr. Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arapça Mütercim ve Tercümanlık Ana Bilim Dalı, e-posta: recep02013@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3530-4293

became well-known in literary circles and was included in the award lists with his novels. In his novels, al-Jāsim presents an in-depth perspective on the civil war in Syria and the political and social structure of the country, and has reached a wide readership by dealing with these themes with literary language and narrative mastery. His novel *Naẓarāt Lā Tarīf al-Ḥayā'* is one of his important works in this context. In this study, an in-depth analysis of the novel in terms of style and content has been made. The structural elements of the novel are discussed with the method of textual analysis; the language, style and narrative techniques of the work are analyzed and interpreted through examples. In this work, Maḥmūd Ḥasan al-Jāsim skillfully reflects the political events and social life that took place in Syria between 1989-1994 with a literary style by centering the narrative shaped around the mental crises and inner conflicts of the protagonist Ḥāzim as a result of the accident. The author, who includes a large cast of characters in his novel, adopts a simple style without compromising simplicity and comprehensibility in his language. In addition, by strengthening the depth and layered structure of the narrative with various narrative techniques used in his work, he has succeeded in creating a strong impact on the reader. In this study, the plot of the novel, the cast of characters, the time and place where the events take place, and the used narrative techniques are analyzed in detail, and the language and style of the author are discussed. The novel is not only a literary work, but also a politically important text as it offers a detailed analysis of the political and social structure of Syria. This novel, which has a fluent and gripping structure, constitutes a successful example of blending historical and social issues with a literary narrative in modern Arabic literature.

Keywords: Modern Arabic Literature, Syria, Novel, Mahmoud-Hasan al-Jasim.

Extended Abstract

*Novel, which is one of the important literary genres, is a long-term narrative genre in which fictional or real events, emotions, and people are conveyed in a wide time and space by using various narrative methods and techniques. In fact, novel is not only a tool for conveying fictional events and emotions; on the contrary, novel also contains sociological and psychological aspects and offers different perspectives by focusing on human relations, social structures and the inner and outer worlds of characters. The author of this novel *Naẓarāt Lā Tarīf al-Ḥayā'* (*Naẓarāt Lā Tarīf al-Ḥayā'*), the contemporary Syrian literary figure Maḥmūd Ḥasan al-Jāsim (b. 1966), often mirrors social life and individual suffering in his works, while also reflecting the socio-political structure of his time from a literary perspective.*

*When we look at the educational life of the author, who stands out with his works in the fields of grammar and sarf, it is seen that he grew up in an academic and intellectual environment, and that he was greatly influenced by the political turmoil and social developments of the country where he was born, and this influence is directly reflected in his novels. Since 2014, the author has started publishing novels, and in his works, in addition to the main topics that give the novel its basic identity, the civil war and social events that took place in Syria in 2011 are largely included. In his novel *Naẓarāt Lā Tarīf al-Ḥayā'* (*Naẓarāt Lā Tarīf al-Ḥayā'*), published in Beirut in 2015 and consisting of 294 pages and divided into four chapters, al-Jāsim deals with themes such as social injustice and morality, as well as the inner depression experienced by the protagonist of the novel, in a simple and impressive style. The novel also includes important political and historical developments such as the re-election of Hāfiz al-Assad (1930-2000) as president in 1992, the death of Bāsil al-Assad (1962-1994) in 1994, and the Gulf War in 1991, and the reflections of these developments on society. Phenomena such as unemployment, bribery, torpil, poverty, corruption and brain drain, which are widespread in Syrian society, are among the issues frequently mentioned in the novel. The fact that the novel reflects the socio-political situation of Syria*

at the time with all its reality and includes some social criticisms has increased the quality of the work as a historical and political document.

In this study, firstly, the themes addressed in *Nazarāt Lā Tarīf al-Ḥayā'* are briefly examined, and then the work is analyzed technically in detail through examples in order to determine to what extent the author is faithful to the basic rules of the art of the novel. In the process of literary analysis, fictional structure and the use of language and style are discussed in detail. In this context, the study aims to offer readers different reading perspectives, to reveal the aesthetic value of the novel and the author's narrative power. Techniques such as interior monologue, stream of consciousness, description and dialogue are successfully blended in the novel, which centers on the protagonist's inner conflicts, spiritual collapse and ultimately his tragic end, as well as shedding light on the social and political developments between 1989-1994. Thus, the narrative richness of the novel is increased, and the narrative is given literary depth and aesthetics. The flashback technique provides information about the novel's characters and as a result, the past and present are intertwined. In particular, techniques such as stream of consciousness, inner analysis and inner monologue helped to better understand the inner world of the protagonist of the novel.

Al-Ja'im aims to reflect the perspectives of people with different worldviews, educational, moral and cultural backgrounds on various events and developments through his large cast of characters. For this reason, it is possible to encounter contrasting structures and personalities such as religious and irreligious, cultured and uncultured, rich and poor. Thanks to the novel's large cast of characters, the reader has the opportunity to get to know different perspectives, characters, life stories and cultural structures.

The novel *Nazarāt Lā Tarīf al-Ḥayā'*, in which events are narrated in chronological order, is written from the dominant point of view of the third-person narrator. This narrator type, which provides objectivity and comprehensiveness in narration, is the most widely used narrator in the modern novel because it offers novelists a wide range of possibilities. In the novel in question, the fact that the author is in a divine-divine position facilitated his command of the inner and outer worlds of the novel's characters, and thus his control over all aspects of the developments in the novel, which is largely shaped around internal conflicts and sufferings. As a result, the reader has the opportunity to look at events and people from a wider and more comprehensive perspective. With some exceptions, *al-Ja'im* writes the entire novel in perfect Arabic and conveys his messages in a simple and comprehensible language without using forced and ornate expressions. The author generally adopts a gripping and fluent narrative style that delves deep into the psychology of the novel's protagonist and aims to reflect his character change from day to day.

In conclusion, it has been determined that the novel *Nazarāt Lā Tarīf al-Ḥayā'* has a technically competent and successful structure. In addition to his simple and impressive style, Mahmūd Hasan al-Jāsim has managed to skillfully blend individual and social issues through a long-running plot and a rich cast of characters by utilizing various narrative techniques. With its success in reflecting the inner world of the individual and the general structure of society, the novel has gained a unique position in modern Arabic literature as a unique narrative example with socio-psychological depth.

1. Maḥmûd Ḥasan el-Câsim'in Hayatı ve Edebî Kişiliği¹

Prof. Dr. Maḥmûd Ḥasan el-Câsim, Suriyeli akademisyen ve romancıdır. 1966 yılında Halep'in doğusunda yer alan Meskene kentinde dünyaya gelmiştir. İlkokul, ortaokul ve lise eğitimini doğduğu şehirde tamamlamış ve 1988 yılında üniversite eğitimi almak üzere Halep Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı bölümüne kaydını yaptırmıştır. 1991 yılında lisans eğitimini tamamlayarak aynı üniversitede dilbilim (nahiv ve sarf) alanında yüksek lisansa başlamıştır. Prof. Dr. Fahreddin Kabâva (d. 1933), Prof. Dr. Mustafa Catal (d. 1943), Prof. Dr. İ'sâm Kasabcî (1948-2009), Prof. Dr. İ'sâ el-Âkûb (d. 1950) ve Prof. Dr. Nuruddîn İtır (1937-2020) gibi alanında çok kıymetli hocalardan eğitim alan el-Câsim 1995 yılında yüksek lisansını, 1999 yılında ise dilbilimi alanında doktorasını tamamlamıştır.

Uzmanlık alanı dilbilim çalışmaları olan Maḥmûd Ḥasan el-Câsim nahiv (sentaks), sarf (morfoloji), çeşitli alt dallarıyla Arap dili ilimleri, anlambilim, dilbilim ve Arap olmayanlara Arapça öğretimi alanlarında yirmi beş yılı aşkın akademik tecrübeye sahiptir. Halep Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi'nde dekan yardımcısı ve Suudi Arabistan'daki el-Bâḥa Üniversitesi'nde Arap Dili bölüm başkanı olarak görev yapmış olan yazar ayrıca Halep ve Katar'da çeşitli ilmi heyetlere başkanlık etmiş, akademik programların düzenlenmesi ve Halep Üniversitesi ile Katar Üniversitesi'ne araştırma önerileri sunma noktasında büyük katkılarda bulunmuştur. Halep Üniversitesi, Suudi Arabistan el-Bâḥa Üniversitesi ve Katar Üniversitesinde çok sayıda yüksek lisans ve doktora öğrencisine danışmanlık yapmıştır.

Pek çok bilimsel ve edebî esere imza atan Maḥmûd Ḥasan el-Câsim'in çok sayıda bilimsel çalışmaları bulunmaktadır. Bilimsel eserleri arasında Ta'addud el-Evcuh fi't-Taḥlîl en-Nahvî (2007) (*Nahiv Çözümlemelerinde Çok Yönlülük*), el-Kâide en-Nahviyye Taḥlîl ve Nakd (2010) (*Nahiv Kuralları: Tahlil ve Eleştiri*), el-Madḥal ilâ Tariḥi'n-Nahv (2008) (*Nahiv Tarihine Giriş*) ve Tevîl en-Naşş el-Ḳur'ânî ve Qadâyâ en-Nahv (2010) (*Kur'an Metninin Yorumlanması ve Nahiv Meseleleri*) gibi eserleri yer almaktadır.

Ortaya koyduğu eserlerle Râşid Bin Hamîd Kültür ve Bilim Ödülü (2016), el-Bâsil Bilimsel Araştırmaları Ödülü (2011), eş-Şeyh Zâyid Ödülü (2016) ve Toliola Renato İtalya Ödülü (2023) gibi birçok prestijli ödül kazanmıştır. Nuzûḥu Meryem (*Meryem'in Hicreti*) ve Nazarât Lâ Ta'rifu'l-Hayâ' (*Hayâsız Bakışlar*) isimli iki romanı ise 2016 yılında Booker Ödülünün uzun listelerine girmeyi başarmıştır.

Hâlihazırda Halep Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı bölümünde lisans ve lisansüstü dersler vermeyi sürdüren el-Câsim, oldukça başarılı eserlere imza atmaya devam etmektedir (Ola Almavas, kişisel görüşme, 15 Şubat 2025).

Başarılı akademik bir kariyere sahip Maḥmûd Ḥasan el-Câsim'in akıcı bir dili ve sürükleyici üslûbu vardır. Nahiv ve sarf alanında yazdığı çeşitli eserlerinin yanı sıra 2014-2022 yılları arasında altı roman yayımlayarak edebî açıdan da üretkenliğini ortaya koymuştur. Yazar, romanlarında savaş ve toplumsal olaylara ışık tutarak bu olayların bireyler üzerindeki etkilerine de eserlerinde yer vermiştir.

¹ Maḥmûd Ḥasan el-Câsim'in hayatı ve edebî kişiliği hakkında çalışmada yer alan bilgiler Ola Almavas tarafından 15 Şubat 2025 tarihinde yazar ile yapılan kişisel görüşme sonucunda elde edilmiştir.

2014 yılında Beyrut'ta yayımlanan ve yazarın ilk romanı olan *Ğufrâneki Yâ Ummî* adlı romanı Suriye'de yaşanan kanlı savaşla birlikte roman kahramanının çocukluk anılarını, çocukluğunda hissettiği huzur, sevgi ve sıcaklığı konu edinmektedir. 2015 yılında Beyrut'ta yayımlanan *Nuzûhu Meryem* isimli romanı Suriyeli bir ailenin iç savaş nedeniyle yaşadığı trajediyi ele almaktadır. 2016 yılında yine Beyrut'ta yayımlanan *Lâci'e Beyne Zevceyn* adlı romanı ise eşi Hamza'yı mücahitlerle birlikte arkasında bırakarak savaş nedeniyle ailesi eşliğinde mülteci kampına sığınan ve kocasının ölümünden sonra Halid ile evlenmek zorunda bırakılan Fatma'nın yaşadığı zorlukları konu edinmektedir. 2018'de yayımlanan *Mezar Muhyiddîn* adlı romanı, kanser hastalığına yakalanmış Amerikalı bir ajan ve arkeoloji uzmanının yaşadıkları çerçevesinde şekillenmektedir (<https://www.noor-book.com>). 2022 yılında yayımlanan ve yazarın şimdilik son romanı olan *Râihatu't-Tuffâh* adlı eseri ise Sibeveyhi (ö. 796)² ile aynı dönemde yaşayan Kâtip Rüstem'in şarkıcı ve cariyeye olan Zümürürd ile yaşadığı aşk hikâyesine, Halil Bin Ahmed el-Ferâhidi'nin (ö. 175/791)³ hayatına ve Arap dili kurallarını ortaya koymada Sibeveyhi'nin oynadığı role ışık tutmaktadır (<https://www.neelwafurat.com>).

2. Romanın Tahlili

2.1. Özet

Hâzim'e araba çarpması sonucu yaşadığı içsel çatışmalar ve bunalımlarla şekillenen *Nazarât Lâ Tarifu'l-Hayâ* romanının olaylar zinciri kahramanın yağmurlu ve serin bir akşam vakti otobüsten inerek kuaför salonuna doğru yol almasıyla başlamaktadır. Hâzim, Halep Üniversitesi Matematik Bölümünden mezun olmuş ve evlilik yolunda ilk adımı atarak sevdiği kız olan Meysûn ile nişanlanmış yirmi yaşlarında bir gençtir. Hâzim'in annesi ev hanımı, babası ise küçük bir büfeyle evin geçimini sağlamakta olan bir esnaftır. Hâzim'in babası bir taraftan da siyasî partilerdeki işlerle meşgul olmaktadır. Orta gelirli, hatta Suriye'de o dönemde düşük gelirli sayılabilecek bir ailede yetişen Hâzim, kendi yuvasını kurmak için gecesini gündüzüne katarak tüm gününü çalışmakla geçirmektedir. Sabahları bir okulda matematik derslerine girmekte, öğleden sonra ev ev dolaşarak özel dersler vermekte, akşamları ise gece yarısına kadar berberde çalışmaktadır. Vaktini yine böyle geçirdiği bir günün sonunda evine dönen Hâzime, nişanlısını düşünüp evlilik hayalleri kurarken bir araba çarpar, kaza sonucunda beyin kanaması geçirir ve beyninin küçük parçaları hasar gördüğünden doktorlar onları almak zorunda kalır. Bu talihsiz olay sonucunda Hâzim'in hayatı cehenneme döner; çünkü artık ne düzgün konuşabilmekte ne düzgün yürüyebilmekte ne de eskisi gibi hoş bir görünüme sahiptir. Nişanlısının onu terk etmesi onu daha fazla depresyona sokar. Kazadan sonra yapayalnız kalır, insanların ona olan bakışları ve davranışları tamamen değişir. Ancak Hâzim kazayla birlikte insan zihnini okuma yeteneği (!) kazanır. Arada gelen epilepsi nöbetlerine benzer nöbetlerle insanların gözlerinin içine bakarak akıllarından neler geçtiğini ve hangi olayı düşündüklerini görmeye başlar. Bu yeteneğini başta hayret ve korkuyla karşılarsa da daha sonra onu bir silaha dönüştürmeye karar verir. Kazadan

² Sibeveyhi: MS 752-757 yılları arasında Şiraz yakınlarındaki bir köyde, İranlı bir babadan dünyaya gelmiştir. Halil b. Ahmed el-Ferâhidi'nin öğrencisi olup ondan öğrenerek tuttuğu notları derlemiş ve el-Kitâb adlı eseri ortaya koymuştur. Farsçayı çok iyi bilen ve Basra nahiv ekolünün en önemli temsilcisi olan Sibeveyhi, hocası el-Ferâhidi'nin ölümünden sonra dönemin en yetkili dil âlimi kabul edilmiştir. Mehmet Reşit Özbalkıç, "Sibeveyhi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 2009, 37/130.

³ Halil Bin Ahmed el-Ferâhidi : MS 718 yılında Uman'da dünyaya gelen el-Ferâhidi, nahiv ve aruzu sistematik hâle getiren Arap asıllı dil ve edebiyat âlimidir. Basra'da yetişmiş olup MS 791 yılında Basra'da hayatını kaybetmiştir. Tevfik Rüştü Topuzoğlu, "Halil Bin Ahmed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 1997, 15/309.

önceki hayatında dinle hiç alakası olmayan ve dindarları geri kafalı olarak gören Hâzim, bu yeteneğini dinle birleştirerek gaybı gördüğünü iddia etmeye başlar, hasta, kısır ve sorunlu insanları, özellikle de kadınları kandırır. Kendisine ilahi bir ayrıcalık verildiğine insanları inandırır. Zamanla bu özelliğini kullanarak çok zenginleşir, önce araba, daha sonra villa alarak ailesinden bağımsız bir hayat sürdürmeye başlar. Gözünü para hırsı bürümesi sonucu yanlış ilişkilere girer, bu nedenle ailesi onunla görüşmeyi keser.

Hâzim'in bu şüpheli durumunu Halep emniyet birimi duyar, zihin okuma veya gaybı görme gibi bir durumun mümkün olamayacağını belirterek gayrimeşru yollarla para kazanan ve ünlenen bu sahte şeyhi, ifadesini almak üzere emniyet müdürlüğüne çağırır. Hâzim'in ifadesini alan müdür, o sırada eskiden işlediği bir cinayeti hatırlar. Hâzim, müdürün zihninde geçenleri gördüğünü söyleyince müdür korku ve dehşete kapılır. Hâzim'i susturmak amacıyla onu suçluların ve önemli devlet adamlarının sırlarını öğrenmek için emniyette görevlendirir ve ona lüks bir araba hediye eder. Zamanla Hâzim daha da zenginleşir, adı ülke çapında duyularak siyasetçilerin ve devlet adamlarının ilgisini çekmeye başlar. Ancak onun bu şöhreti emniyet birimini rahatsız etmeye başlar.

Hâzim zenginleştikçe içindeki manevî boşluk daha da büyür, insanların ona asla iyi niyetle yaklaşmadığını, hatta ona iğrenerek baktığını fark ettikçe hastalıklı bir ruh hâline bürünür. Gece hayatına dalarak kadınlarla düşüp kalkmaya başlaması ve sarhoşluğun da etkisiyle delice tavırlar sergilemesi yaşadığı bölgedeki insanların ondan şikâyetçi olmasına neden olur. Ayrıca içinde bulunduğu bu hastalıklı ruh hâli, emniyetteki görevini yerine getirememesine yol açar. Nihayetinde işlevsiz bir konuma düşen Hâzim bir yaz akşamı evinde tek başına otururken dışarıda duran hizmetçisi ve bekçisi bir silah sesi duyar ve siyah elbiseli üç kişinin evden koşarak kaçtığını görürler. Bekçi ve hizmetçi, Hâzim'in odasına girdiğinde onu kanlar içinde bulurlar.

1989 yılı Kasım ayında yağmurlu bir akşam vakti başlayan olay, 1994 yılı Aralık ayında bulutlu ve yağmurlu bir akşam vakti Hâzim'in ölümüyle son bulur. Kimileri Hâzim'in intihar ettiğini, kimileri ise emniyet biriminin artık görevini yerine getiremeyen ve psikopatça tavırlar sergileyen bu deliyi, sırlarını ifşa etmemesi için kasıtlı öldürdüğünü iddia eder.

2.2. Romanın Konusu

Mahmûd Hasan el-Casim'in 2015 yılında Beyrut'ta yayımlanan ve ikinci romanı olan *Nazarât Lâ Tarifu'l-Hayâ*; eserin başkahramanın yaşadığı ruhsal acılar ve içsel çatışmalar etrafında şekillenmektedir. Başkahraman olan Hâzim, başına gelen feci kazanın ardından farklı bir insana dönüşmekte ve korkunç bir birey hâline gelmenin acısıyla kıvranmaktadır. Maruz kaldığı hayasız bakışların yanı sıra dışlanmışlık ve değersizlik duygusu, onu âdeta dipsiz bir kuyunun karanlığına gömmektedir. Hâzim'in yaşadığı değişken ruh hâlini oldukça başarılı bir şekilde yansıtan yazar, başkahramanın psikolojik durumuna ve acılarına ışık tutmakla birlikte, romandaki olayların geçtiği zaman dilimi (1989-1994) ve öncesinin Suriye'si hakkında detaylı bilgi vermektedir. O dönem Suriye'sinin siyasî, sosyal ve meslekî hayatı ile ilgili okuyucuya oldukça yoğun bir bilgi aktarımında bulunan yazar, roman boyunca gençlerin karşı karşıya kaldığı işsizlik sorunu ve beyin göçü gibi olgulara, kanunların nüfuzlu devlet adamları için uygulanmamasına, adam kayırma ve rüşvetin yaygınlığına değinmektedir. Yazar, geriye dönüş tekniğiyle roman kişilerini tanıtırken Suriye'nin o yıllarda korkunç bir ekonomik ambargodan yeni kurtulduğunu belirtmekte, bu nedenle halkın ekonomik açıdan çetin koşullarla karşı karşıya kaldığına dikkat çekmektedir. Yazarın değindiği bir diğer husus da o zamanlar Suriye tarihinde nadir görülen bir emniyet ve güven

ortamının hâkim olmasıdır. Bu ortamın oluşma sebebi, seksenli yıllarda yaşanan ve halkta devlete karşı korku duygusu yaratan siyasî olaylardır. Eserde ayrıca seksenli yıllarda meydana gelen olayların okul ve üniversitelerde başörtüsü sorununa yol açtığına da dikkat çekilmektedir.

Suriye’de ulusal bayramların kutlanma şeklinden detaylı bir şekilde bahseden yazar, bu tür kutlamaların abartılarak yapıldığına ve büyük miktarlarda harcamalar yapıldığına değinmekte, böylelikle ülkenin ekonomik durumuna da ışık tutmaktadır. Devamlı kesilen elektrik, orta gelirli insanlar için araba almanın mümkün olmaması gibi konular da genel anlamda romandaki olayların nasıl bir dönemde gerçekleştiğini anlama noktasında okuyucuya yol göstermektedir.

Yazar 1992 yılında Hâfız el-Esed’in (1930-2000)⁴ yeniden cumhurbaşkanı seçilmesi, 1994 yılında oğlu Bâsil el-Esed’in (1962-1994) ölümü gibi Suriye tarihinde gerçekleşen önemli siyasî gelişmelerin yanı sıra, Arap dünyasında meydana gelen tarihî olaylardan söz ederek romana bir zenginlik katmaktadır. Örneğin 1991 yılı kış aylarının genel olarak Suriye ve Arap milleti için çetin geçtiğinden bahsederek 17 Ocak 1991 tarihli “Çöl Fırtınası Harekâtı” veya “Körfez Savaşı’nın” ülkedeki etkilerine değinmektedir.

Romanda sunulan bilgiler ışığında Maḥmûd Ḥasan el-Câsim’in, sürükleyici ve akıcı bir olay örgüsüyle beraber romanına farklı konularla zenginlik katmayı ve dönemin sorunlarını yansıtmayı amaç edindiği söylenebilir.

2.3. Anlatıcı Tipleri ve Bakış Açısı

Anlatıcı (narrator), romanda cereyan eden vakaları, kahramanları, onların duygu ve düşünce âlemlerini okuyucuya aktaran ara kişidir. Anlatıcı, ya romanda yaşanan hikâyenin kahramanlarından biridir ya da hikâyenin akışı dışında kalmış birisidir (Çetin, 2021, s. 105). Anlatıcı, romandaki olaylara anlatı boyutu ve canlılık kazandıran önemli bir faktör olduğundan, roman yazarının öncelikli olarak anlatıcı tipini belirlemesi önem arz etmektedir. Romanlarda birinci tekil şahıs (ben), üçüncü tekil şahıs (o) ve ikinci çoğul şahıs (siz) olmak üzere üç anlatıcı tipi kullanılmaktadır. Romanlarda en yaygın kullanılan ve yazarın olaylar ve kişiler karşısında takındığı tutum itibarıyla ‘ilahî’, ‘yansız-nesnel’ ve ‘kişisel’ olmak üzere üç konumda yer aldığı anlatıcı tipi, üçüncü tekil şahıs (o veya gözlemci) anlatıcı tipidir. İlahi veya tanrısal konumda yer alan ‘O’ anlatıcı, roman kişileri hakkında her şeyi bilmektedir. Onların iç dünyalarına girerek gizli kalmış duygu ve düşüncelerini okuyucuya aktarmaktadır. İlahi bakış açısına sahip ‘O’ anlatıcı, olayları içten ve dıştan sunabilmekte ve her şeye hâkim bir konumda yer almaktadır (Tekin, 2024, s. 28-34).

Maḥmûd Ḥasan el-Câsim’in eserini ‘o’ anlatıcı tipini kullanarak yazdığı görülmektedir. Yazar, roman boyunca istikrarlı bir şekilde tanrısal bakış açısıyla romanın başkahramanının iç ve dış dünyasını, dile dökemediği duygularını ve içinde gizli kalmış yönlerini okuyucuya aktarmaktadır. Örneğin, Ḥâzım’ın kendisini değersiz ve çirkin hissettiği bir anda, anlatıcı kendini bir yere konumlandırarak kahramanı gözlemlemekte ve içinde meydana gelen fırtınaları sunmaktadır:

⁴ Hâfız el-Esed: 1930 yılında Suriye’nin Lazikiye şehrinde doğan el-Esed, 1971 yılından 2000 yılındaki ölümüne kadar Suriye’yi yöneten siyasetçi ve askerdir. Hâfız el-Esed, 1947 yılında Baas Partisine üye olmuş ve 1951 yılında Humus’ta yer alan Askerî Akademî’ye kaydolmuştur. 1963 yılında Arap Sosyalist Baas Partisini iktidara getiren askerî darbenin önde gelen isimlerindendir. Ercan Gürbüz, “Suriye’de Ullus İnşa Çabaları ve Baas Partisi’nin Rolü”, İstanbul Gelişim Üniversitesi Doktora Tezi, 2020, s.144.

“تكتسحه رعشة خوف عنيفة، وكأنه سقط فريسة كابوس مفاجئ... يصاب بحالة من الذهول لا يحس ولا يقدر على الفعل...! يغلي بداخله بركان من الانفعال الأليم، وفجأة ينفجر بصرخة متشنجة مرعبة:

- آآآآآآآآآآآآ...!”

“Ani bir kâbusun pençesine kurban düşmüş gibi şiddetli bir korku titremesiyle sarsılır... Öyle bir şaşkınlık hâline kapılır ki bir şey hissedemez ve yapamaz duruma düşer... İçinde, acı veren bir öfke volkanı kaynar ve aniden korkunç, kasılmış bir çığlıkla patlar:

-Aaahhhh..!” (el-Câsim, 2025, s. 227).

Romanın son bölümünde yazar, Bâsil el-Esed’in cenaze törenini betimlerken, kendisini uzak bir yere konumlandırarak hâkim bakış açısıyla şehrin ve insanların durumunu tasvir etmektedir:

“وقفت الحياة حداداً... مشهد الجنازة كان مهيباً... انتشر الحداد ثقيلًا مزعجًا في التربة والهواء والنبات والسماء والبحر والجبل... تصطف جموع هائلة تودّع الفقيد على أطراف الشوارع... رجال ونساء وأطفال تبكي..! تودّعه بدموع رعب وتأثر وخوف وحبّة ونفاق! سألت على جانبي الطريق من قصر الشعب إلى ساحة الأمويين ثم إلى ساحة مطار المزة...!”

“Hayat, yas tutarcasına durdu... Cenaze töreni görkemliydi. Yas havası toprağa, havaya, bitkilere, gökyüzüne, denize ve dağlara rahatsız edici ve ağır bir şekilde yayıldı. Büyük kalabalık, ölüyü uğurlamak için sokak kenarlarına dizildi. Adamlar, kadınlar, çocuklar ağlaşıyor ve ölüyü, dehşet, korku, sevgi ve ikiyeüzlülükle etkilenerek uğurluyorlardı. İnsanlar, Halk Sarayı’ndan Emevî Meydanı’na, oradan da Mezze Havalimanı’na doğru yolun iki tarafından akın etti.” (el-Câsim, 2015, s. 254).

Romanda yazara oldukça geniş imkânlar sunan ‘o’ anlatıcı tipi ve tanrısal bakış açısı sayesinde el-Câsim, roman kişilerinin hem iç hem de dış dünyalarını başarıyla yansıtabilme, ayrıca meydana gelen gelişmeleri kuşbakışıyla aktarabilme fırsatı elde etmiştir.

2.4. Olay Örgüsü

Olay örgüsü, romanda meydana gelen olayların belirli bir zaman, mekân ve sebep-sonuç ilişkisi doğrultusunda düzenlenmesi olarak ifade edilebilir (Karabulut ve Tohumcu, 2020, s. 299). Forster, vakayı olay örgüsü olarak adlandırarak onu kısaca şöyle özetlemektedir:

“Olay örgüsünün tanımını yapalım. Öyküyü, ‘olayların zaman sırasına göre düzenlenerek anlatılması’ biçiminde tanımlamıştık. Olay örgüsü de olayların anlatımıdır; ancak burada üstünde durulan nokta, olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkisidir. ‘Kral öldü, arkasından kraliçe de öldü,’ dersek öykü olur. ‘Kral öldü, sonra üzüntüsünden kraliçe de öldü,’ dersek olay örgüsü olur.” (Forster, 1985, s. 128)

Nazarât Lâ Ta 'rifu'l-Hayâ romanında olay örgüsü, başkahraman Hâzim’in bir kaza sonucu yaşadığı büyük trajedinin ve onun ruhsal, toplumsal dönüşümünün etrafında şekillenir. Romanın olayları, yalnızca fizikî olayların bir sıralaması olarak değil, aynı zamanda bu olayların Hâzim’in içsel dünyasındaki değişimler ve toplumsal ilişkilerindeki evrim üzerinden birbirine bağlanır.

Romanın ilk büyük kırılma noktası, Hâzim’in yaşadığı trafik kazasıdır. Bu olay, karakterin sadece bedensel sağlığını değil, aynı zamanda kişisel kimliğini, toplumsal statüsünü ve insanlarla olan ilişkilerini derinden sarsan bir dönüşüm sürecinin başlangıcıdır. Kazaya kadar, Hâzim’in hayatı düzenli bir şekilde devam etmekte ve toplumsal bağlamda, hem ailesiyle hem de nişanlısı Meysûn’la olan ilişkilerinde, belirgin bir sosyal kabul görmektedir. Ancak kazanın ardından her şey değişir; bu olay, hem bedensel hem de psikolojik açıdan geçirdiği travmanın ilk adımıdır.

Kazanın hemen sonrasında, Hâzim'in hastaneye kaldırılması ve geçirdiği beyin ameliyatı, onun bedensel işlevselliğini kaybetmesine yol açar. Doktorun belirttiği gibi, beyninde meydana gelen hasarın etkisi bilinmemektedir; dolayısıyla bu tıbbî belirsizlik, karakterin hem fiziksel hem de psikolojik bir boşlukta kalmasına neden olur. Bedensel sakatlıkların yanı sıra, Hâzim'in dünyaya bakışı da önemli ölçüde değişir. Bu fiziksel değişiklik, onun toplumsal kabulünü zedeler; insanlar, onu yalnızca fiziksel bozukluklarıyla algılamaya başlar. Ailesinin ve nişanlısının ondan korkması, Hâzim'in yalnızlık ve dışlanmışlık duygularını güçlendirir.

İçsel bir bunalım yaşayan Hâzim, yaşadığı travmanın etkisiyle, kazadan sonra kazandığı "insan zihnini okuma" yeteneğini keşfeder. Ancak, bu yeni yetenek, karakterin ruhsal çözülmesinin bir parçası hâline gelir. Başlangıçta, bu yetenek, onun acılarına bir çıkış yolu gibi görünse de, zamanla onu daha da yalnızlaştırır. İnsanların zihinlerini okuyarak, onların zayıf noktalarını keşfeder ve bu gücü, kendisini toplumsal olarak yeniden kabul ettirmek için kullanır. Ancak bu durum, Hâzim'in içsel dünyasında büyük bir çatışma meydana getirir. Bir yandan sahip olduğu güçle gururlanırken, diğer yandan ailesinin ve çevresindekilerin kendisinden korkması, onu derin bir yalnızlığa sürükler. Toplumsal kabul görmek için dinî söylemleri kullanmaya başlayan Hâzim, dinî bir figür gibi davranarak, çevresindekileri kandırmaya başlar. Bu süreç, karakterin toplumsal kimliğini yeniden inşa etme çabasıyla bağlantılıdır. Ancak bu değişim, onun ahlaki değerlerinin yozlaşmasına neden olur. Dinî sözleri ve mistik söylemleri kullanarak insanları etrafında toplar, ancak aslında içsel boşluğunu bu sahte kimliklerle doldurmaya çalışmaktadır. Toplumda elde ettiği mistik şöhret, ona başlangıçta yalnızca dışsal bir kabul sağlasa da, Hâzim'in içindeki boşluğu gidermek yerine daha da derinleştirir. Ailesiyle ilişkilerindeki kopuş, onu daha da yabancılaştırır.

Zamanla, Hâzim'in dinî söylemleri ve halk hekimliği bilgisi, onu toplumda daha fazla tanınan bir figür hâline getirir. Fakat bu tanınma, onun kişisel yozlaşmasının ve ahlaki çöküşünün bir göstergesidir. Kazandığı servet ve lüks yaşam, onu daha fazla kibirli ve bencil bir insana dönüştürür. Karakterin maddî kazancı arttıkça, ruhsal çatışmaları da derinleşir. Ailesi ve eski dostlarıyla arasındaki bağlar giderek zayıflar, çünkü Hâzim artık yalnızca serveti ve toplumsal gücüyle değerli bir figürdür. Toplumda yükselmesi, onun insanlarla olan samimi bağlarını zayıflatır; böylece içsel boşluğu daha da büyür.

Hâzim'in ailesiyle olan ilişkisi, romanın ilerleyen bölümlerinde giderek daha dramatik bir hâl alır. Ailesi, onun kendilerini ve toplumu rezil ettiğini düşünerek, ona olan bağlılıklarını kaybederler. Ailevi bağların kopması, Hâzim'in ruhsal çöküşünü hızlandırır ve onu yalnızlık içinde bir çıkmaza sürükler. Artık yalnızca dışsal bir varlık olarak toplumda yer almakta, ancak içsel boşluğu daha da büyümektedir.

Sonuç olarak, Hâzim'in toplumda kazandığı şöhret, ona geçici bir güç ve prestij kazandırırken, insanlarla olan ilişkilerini daha da yabancılaştırmış ve içsel yalnızlığını derinleştirmiştir. Karakterin trajik çöküşü, onun yalnızca fizikî değil, ahlaki, ruhsal ve toplumsal anlamda da bir çöküş yaşamıyla tamamlanır. Hâzim, tüm dışsal gücüne rağmen içsel boşluğundan ve yalnızlığından kurtulamayarak, nihayetinde bir cinayet sonucu hayatını kaybeder. Bu ölüm, onun yükselişinin ve düşüşünün son noktasıdır ve roman, bireysel kimlik ve toplumsal kabul arasındaki çatışmanın ne denli yıkıcı olabileceğini gösterir.

Genel olarak değerlendirildiğinde romanın olay örgüsü doğrusal olmakla birlikte, kahramanın içsel dönüşümünü yansıtan katmanlı yapısıyla dikkat çeker. Olaylar, toplumsal ve bireysel değişimlerin birbirini nasıl etkilediğini gösteren bir bütünlük içinde gelişir. Roman, bireyin sosyal dışlanma, dini istismar, güç ve ahlaki çöküş gibi temalar etrafında nasıl evrildiğini gözler önüne sererek güçlü bir sosyo-psikolojik anlatı sunar.

2. 5. Şahıs Kadrosu

Romandaki olayların canlı bir şekilde ilerlemesini sağlayan ve roman kurgusunun en önemli terkiplerinden birini oluşturan unsur şahıs kadrosudur. Romandaki şahıs kadrosunu genellikle insanlar oluşturmakta olup bazen hayvan veya eşyalar roman kişisi olarak görev alabilmektedir. Romanda başkahramanların (merkezî kişiler) yanı sıra yan kahramanlar (yardımcı kişiler) da bulunmaktadır (Çetin, 2021, s. 144-148).

Nazarât Lâ Tarifu'l-Hayâ' romanı oldukça kalabalık bir şahıs kadrosuna sahiptir ve kahramanların çoğunluğu genç ve orta yaş grubundan oluşmaktadır. Hâzim, Hâzim'in babası Ahmed Abbâs, annesi Hatice, kız kardeşi Emel ve nişanlısı Meysûn başkahramanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Romanın yan kahramanlarını ise Meysûn'un babası, Fuad, yaşlı amca, Semîha (Ummu Abdo), Ebû Mulhim, emniyet şube müdürü, Şeyh Cihâd, Ebû Cum'a, Ebû Samir, Ebû Ahmed, Sultâne, Mahrûs, Avukat Yahya ve Halil Fehd Abbûd oluşturmaktadır.

Hâzim

Yirmi dört yaşında, uzun boylu, kıvrıkcık saçlı ve yakışıklı bir genç olan Hâzim, romanın başkahramanıdır. Saçını uzatarak jöle sürer ve bu hâliyle meşhur Arjantinli futbolcu Maradona'ya (1960-2020) benzer. Sakalını uzatmaz ve ince bir bıyık bırakır. Ela gözleri ve gülümsemesine çekicilik katan beyaz dişleri vardır. Annesi onu dayısı ve dedesine benzetirken babası kendisine benzetir.

Hâzim'in kazadan önce dengeli ve sakin bir yaşantısı vardır. Spor yapmayı sever ve basketbol oynar. Canlı, çalışkan, kibar ve çekici bir yapıya sahiptir. Halep Üniversitesi Matematik Bölümünden pekiyi dereceyle mezun olan Hâzim, akademik hayata atılmayı iple çeker ve asistan olma ümidiyle ilanların çıkmasını dört gözle bekler. Felsefeye ve Marksizme dair okumalar yapar ve son zamanlarda Komünizme hayranlık duymaya başlar. Hatta Komünist Partiye mensup olduğuna dair dedikodular çıkar. Hâzim, üniversitede Baasçılar⁵ ve muhafazakârlarla dalga geçen bir Komünist olarak bilinir. Babası, Komünist Partiye üyeliği konusunda oğlunu uyarır, ancak Hâzim bunu inkâr ederek sadece Marks (1818-1883) ve Lenin'in (1870-1924) fikirlerini beğendiğini ve Komünizmin tüm dünyaya yayılmasını umduğunu belirtir.

Hâzim, dünya evine girme noktasında ilk adımı atarak Meysûn ile nişanlanır. Nişan sonrasında evlilik ve düğün için ağır bir maddî sorumluluğun altına girer. Ev taksitlerini ve düğün masraflarını karşılayabilmek amacıyla özel ders vermeye ve kuaför salonunda çalışmaya başlar. İlerleyen zamanlarda ise Hâzim'in başına, romanın olay örgüsüne yön veren talihsiz olay gelir. Gece yarısı işten eve dönerken yaşadığı araba kazası Hâzim'in hayatını altüst eder ve herkesin ondan uzaklaşmasına neden olur.

Ahmed Abbâs

Köyde basit bir ailede yetişen ve Arapça öğretmeni olan Ahmed Abbâs, Hâzim'in babasıdır. Tüm hayatını Hafız el-Esed'i ve onun partisini yücelterek geçirir. En büyük hayali ise Sosyalist Baas Partisinin bir şubesinin müdürü olmaktır ancak başaramaz. Hayatında uzun bir süre sonra el-Hamidiye Mahallesi'nde bir ev alabilmiş, emekli olunca da partideki arkadaşı

⁵ Arap Sosyalist Partisi: 7 Nisan 1947'de Suriye'nin bağımsızlığını kazanmasının ardından Mişel Eflak, Selahaddin el-Bitar ve Zeki el-Arsuzi'nin takipçileri tarafından kurulan ve Arap milliyetçiliği temellerine dayanan bir örgüttür. Tek bir Arap ülkesi meydana getirmeyi hedefleyen bu örgüt, 1947 yılı Nisan ayında toplanan kongrede Arap Baas Partisi (Arapların Diriliş Partisi) olarak isimlendirilmiştir. Mehmet Ali Duran, "Baas Partisi'nin Düşünsel Temelleri ve Suriye Siyasetinde Baas Partisi (1940-1966)", *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, 2021/5, s. 228,229.

Ebû Necm'in arabuluculuğuyla sokağın köşesinde bir büfe ruhsatı elde edebilmiştir. Ebû Necm bu ruhsat karşılığında Hâzim'in babasından aylık belli bir miktarda para almaktadır.

Hâzim'in babası, Hâfız el-Esed'i o denli sever ve yüceltir ki, onun fotoğrafını oturma odasına asacak kadar ileri gider. Arap milliyetçiliği ve partinin sloganlarına bağlılığıyla bilinmektedir. Oğlu Hâzim, babasının bu tutkusuyla sürekli alay etmektedir:

“-الله يحفظ لك القائد الخالد وبيدك لك قمعه يا بابا... إن شاء الله يفرّخ لكم فروع أمن أكثر... هههه... ويشغلون البعثيين بعقود عندهم... جماعة البعث صاروا مخبرين عند الأمن يا بابا هههه... يا بابا... إلى الأبد إلى الأبد... ههههه!”

“- Allah, ölümsüz liderini korusun ve baskısını daim kılsın baba... İnşallah daha fazla emniyet şubesi açar... Hahaha... Ve Baasçılar'ı sözleşmeli olarak işe alırlar... Baasçılar güvenlik birimlerine muhbir oldular baba, hahaha... Sonsuza kadar, sonsuza kadar... Haha!” (el-Câsim, 2015, s. 34).

Hatice

Hâzim'in annesi olan Hatice, ev hanımıdır. Hâzim'in babasıyla aynı zamanda akrabadır. Takva sahibi ve insanlar arasında sözüne güvenilen bir kadındır. Sabahlarını tereyağı, biraz da piriñç ve şeker alabilmek için ucuz alışveriş merkezlerini dolaşarak geçirir.

Emel

Hâzim'in kız kardeşi olup orta derecede bir güzelliğe sahiptir. Halep Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde İngiliz Dili Bölümünde okumaktadır. Suriye Ulusal Öğrenci Birliğinde öne çıkan bir üyedir ve yönetim kurulunda oldukça aktiftir. Üniversitenin resmî üniformasını giymeye özen gösterir ve kapalı kızlara karşı yürüttüğü mücadele ile bilinir. İlerleyen yıllarda ülkede İslâm'ın nüfuzunun artmasından ve başörtüsünün yayılmasından yakınarak başörtüsünün ülke için en büyük tehlikeyi oluşturduğunu düşünür.

Ailesine maddî açıdan yardım etmek amacıyla özel ders verme çabalarına girse de dönemin işsizlik ve rekabet sorunlarından dolayı bu konuda başarılı olamaz. Babasının referanslarıyla valilik bürosunda işe girer. İşe hiç gitmez, sadece her ay sonu maaşını almak üzere imza atmak için iş yerine uğrar. Abisi Hâzim'in kötü şöhretinden dolayı evlilik konusunda mutsuz olur. Kendisine bir görücü gelmiş olsa da abisi hakkında yayılan haberler sebebiyle bir türlü evlenemez.

Meysûn

Hâzim'in nişanlısı olan Meysûn, Halep Üniversitesi İngiliz Dili Bölümünde okumaktadır. Hâzim'in hayal dünyasından geçenlerden anlaşıldığı kadarıyla ceylanı andıran bir güzelliğe sahiptir. Sarı saçlarıyla, baş döndürücü sesi ve gülümsemesiyle Hâzim'in hayal dünyasını süslemektedir. Talihsiz kazadan sonra Hâzim'i terk eder. Meysûn'un feci olayın ardından nişanlısını yalnız bırakması, toplumda yaygın görülen sadakatsizliği ve vefasızlığı gözler önüne sermektedir. Bu durum, sevginin çoğu zaman koşullu olduğunu ve gerçek bağlılığın nadir görüldüğünü net bir şekilde göstermektedir. İlerleyen süreçte Meysûn'un zengin bir tüccarın oğluyla evlendiği ve amansız bir hastalığa yakalanarak hayatını kaybettiği belirtilir. Ara sıra Hâzim'in aklına gelmesi dışında romanın kalan bölümlerinde adı pek geçmez.

Meysûn 'un Babası

Bulunduğu yere tırnaklarıyla kazıya kazıya gelmiş bir tüccardır. Hayatında yaşamış olduğu zor koşullar kalbinin katılaşmasına ve sert bir yapıya sahip olmasına neden olmuştur. Bu yüzden kaza sonrası Hâzim'in durumunu görür görmez nişan atma konusunda kızına karşı çok net bir tavır sergiler:

“- لا تجزك العاطفة وتعميك يا بنتي...! اقبلي أي شيء إلا الزواج من معاق أو معتوه... هذا المشوّه المصاب بالخيل كيف سيبني بيتاً؟ وأي فتاة ترضى بهذا الشكل؟ إنه قبيح متخلف عقلياً مسكين بانس إدراكه غير سوي، يقوده طفل في الثامنة من عمره.”

“- Duygularına kapılıp gözüün kör olmasın kızım! Her şeye razı ol ama sakın sakat veya akıl hastası biriyle evlenmeye razı olma... Bu sakat, deli adam nasıl bir yuva kuracak? Hangi kız böyle birini kabul eder? O, çirkin, geri zekâlı, zavallı, çaresiz, algıları bozuk ve sekiz yaşındaki bir çocuğun kontrol ettiği biri...” (el-Câsim, 2015, s. 90).

Fuad

Kuaför salonunda Hâzim ile beraber çalışan arkadaşıdır. Müşteriler tıraş için genellikle Hâzim'i tercih ettiğinden Hâzim'e karşı kıskançlık duygusu beslemektedir.

Yaşlı Amca

Birinci bölümde Hâzim'in nişanlısını ve yüklendiği maddî sorumlulukları düşünürken saçını tıraş ettiği ve eserde adı zikredilmeyen amcadır. Amca, boynunda ve omuzlarındaki kasımlardan mustarıptır ve geç saatlere kadar berberin işini bitirmesini beklemekten bunalmıştır.

Semîha (Ummu Abdo)

Hâzim'in annesinin komşularından biridir. Çok konuşkandır ve komşular arasında özel bir yeri vardır. Hâzim yoğun bakımdayken annesini teselli etmeye gider, ayrıca Emel'e gelen mühendis görücü Ummu Abdo aracılığıyla ailesine isteğini iletir.

Ebû Mulhim

Tam adı Halil Mudar Yunus Ebû Mulhim'dir. Ellili yaşlarda, orta boylu, buğday tenli, kömürü andıran siyah saçlı ve kalın bıyıklı bir adamdır. Halep'te nüfuz sahibi bir subay olup Hâzim'e arabayla çarpan gencin babasıdır. Hâzim'e çarpanın kendi şoförü olduğunu söyleyerek Hâzim'i hastanede ziyaret eder ve ona bir miktar para bırakır.

Emniyet Şube Müdürü

Elli yaşlarında, uzun boylu, dev yapılı, keskin bakışlı ve sert duruşlu bir adamdır. Din adamları ve kâhinlerle ilgili şaibeli bir geçmişi vardır. 1980 yılında din adamı Muhammed Nasır Hüseyin'e işkence ederek kafasını arabanın altında ezme emrini bizzat vermiştir. Müdür, Hâzim'i sorgularken din adamını öldürme anısını hatırlar ve böylece kendini ele vererek ifşa olma riskiyle karşı karşıya kalır. Hâzim'e savurduğu hakaretler, kullandığı aşağılayıcı ve tehdit dolu üslûp, o dönem Suriye'sinde emniyet birimindeki barbarlığı yansıtmaları açısından oldukça önemlidir.

Şeyh Cihâd

Züht ve hikmet sahibi, herkes tarafından sevilip sayılan, toplumda belirli bir nüfuzu, olan elli yaşlarında bir din adamıdır. Buğday tenli, orta boylu, kahverengi gözlüdür ve iç ferahlatan bir gülümsemesi vardır. Hutbelerinde siyasetten ve hassas konulardan uzak durmaya özen gösterir. Ancak bir hutbesinde Hafız el-Esed'i hariç tutmadan tüm Arap

liderlerini Filistin ve İslâm ümmeti konusunda ikiyüzlü olarak nitelendirdiği için emniyet birimlerinin dikkatini çeker.

Ebû Cum'a

Mahalledeki tanıklardan biridir. Birden zenginleşir ve sahip olduğu paranın kaynağını başlangıçta kimse bilmez. Hâzim ile Ebû Sâmir'in gayrimenkul ofisinin önünde karşılaştığında Hâzim, Ebû Cum'a'nın çok fazla altını bulunan bir kadını öldürdüğü ana şahit olur ancak onu ele vermez. Daha sonra yasadışı ticaretle de uğraşan Ebû Cum'a'nın hakkındaki gerçekler cinayetle on yıl sonra ortaya çıkar. Almış olduğu hapis cezasını yedi yıla düşürmek için yüklü miktarda rüşvet verir.

Ebû Sâmir

Mahalledeki gayrimenkul ofisinin sahibidir. Hâzim, Ebû Sâmir'in bir anısını uluorta söyleyerek onu zor durumda bırakır.

Ebû Ahmed

Hâzim'in ailesinin komşusu olup bir çimento fabrikasının müdürlüğünü yapmaktadır. Arap liderlerin ya ajan ya da aptal olduklarını düşünür.

Sultâne

Çocuk sahibi olma ümidiyle Şeyh Hâzim'i ziyaret eder ve onun tacizine maruz kalır. İlerleyen süreçte Şeyh Hâzim'i rezil ederek onun hakkında söylenti ve dedikoduların yayılmasına neden olur.

Mahrûs

Hâzim'in kırk yaşlarındaki Endonezyalı hizmetçisidir. Hâzim'in rahatsızlığı paranoyak bir düzeye ulaştığında ona acıyan tek kişi olduğunu söylemek mümkündür.

Yahya

Hâzim'in avukatıdır. Onun sayesinde Hâzim işlerini çok büyüterek geliştirir ve servetini artırır.

Halil Fehd Abbûd

Hâzim'in bekçisidir ve romanda hakkında çok fazla bilgi verilmemektedir.

2. 6. Zaman

"Romanda kendisine yer verilen olayların geçtiği, olup bittiği, cereyan ettiği nesnel, vaka ve anlatma zaman dilimlerini karşılayan bir kavramdır. Roman, bir zaman sanatıdır ve geniş bir zamana yayılan olay, durum, olgu, yaşantı, duygu, hayal ve düşünce unsurlarının sergilenmesidir." (Çetin, 2021, s. 128). Bir romanı oluşturan olaylar 'bir gün', 'o gün', 'dün' veya 'ertesi gün', gibi belirsiz ifadeler kullanılarak aktarılabildiği gibi yıl, ay, gün ve saat gibi daha net zaman unsurları verilerek de aktarılabilir (Tekin, 2024, s. 127).

Nazarât Lâ Tarifu'l-Hayâ' romanı, 1989 yılının Kasım ayında, yağmurlu bir akşam vakti Hâzim'in işe gitmesi, ardından ise kazanın meydana gelmesiyle başlamakta ve 1994 yılının Aralık ayında, bulutlu ve yağmurlu bir akşam vakti, yatsı ezanından sonra Hâzim'in lüks villasında öldürülmesiyle son bulmaktadır. Romanda olaylar kronolojik sırasına göre verilmiş olup roman boyunca zaman kavramını tespit etmek oldukça kolaydır. Çünkü yazar, romanda gerçekleşen tüm gelişmelerin ne zaman, hangi yılda veya olay örgüsüne yön veren kazadan

kaç ay sonra meydana geldiğini yıl ve ay olarak açıkça belirtmekte ve zaman kavramı konusunda bir gizem yaratmamaktadır. Hâzim'in hastanede kaç ay kaldığını, hastaneden ne zaman çıkarıldığını, nişanlısı Meysûn'un kazadan kaç gün sonra onun ziyaretine geldiğini, Hâzim'in kendine gelmesi, ayağa kalkması ve nöbet geçirmeye başlamasının kazadan kaç gün veya kaç ay sonra gerçekleştiğini bildiren zaman unsurları sıklıkla kullanılmaktadır. Yazar ayrıca romanda önem arz eden gelişmeleri, geçmişte meydana gelen önemli hadiselerin tarihlerine yer vererek okuyucuya aktarmaktadır. Örneğin, Hâzim'in geçirdiği nöbetler mahalledeki insanlar arasında duyularak onun deli damgası yediği ve insanların ondan korkmaya başladığı zaman dilimi, 17 Ocak-28 Şubat 1991 tarihleri arasında meydana gelen Körfez Savaşı'na tekabül etmektedir. Hâzim hakkında dedikodu ve söylentilerin yayılıp babasının kulağına gittiği, dolayısıyla babanın artık dayanamayıp Hâzim'in evine giderek hakaretler yağdırdığı zaman dilimi ise, Bâsil Hâfız el-Esed'in öldüğü tarihten (11 Ocak 1994) sonrasına tekabül etmektedir.

2. 7. Mekân

Mekân, romanı oluşturan önemli unsurlardan birini temsil etmektedir. Mekân, kahramanların çiziminde ve olayların geçtiği çevrenin tanıtımında kullanılabildiği gibi toplumu yansıtmak ve belirli bir atmosfer oluşturmak amacıyla da romancı tarafından kullanılmaktadır. Dolayısıyla mekân, romanın gerçeklik kazanmasını ve okuyucunun aktarılan mekâna göre hayal gücünü yönlendirmesini sağlayan önemli unsurlardan biridir (Tekin, 2024, s. 137-138).

Nazarât Lâ Tarifu'l-Hayâ' romanının başlarında meydana gelen kaza, Hâzim'in evinin yakınlarında bulunan ana yolda gerçekleşmektedir. Kazanın ardından Hâzim, er-Râzi Hastanesine yatırılmakta ve yaklaşık bir ay sonra eve götürülmektedir. Dolayısıyla romanın başlarındaki olayların çoğu, Hâzim'in ailesiyle birlikte yaşadığı Halep şehrinin el-Hamidiyye Mahallesi'ndeki mütevazı evlerinde meydana gelmektedir.

Yazar, Hâzim'in iyileşmesiyle birlikte park ve mahalledeki dükkânların önü gibi açık mekânlara da yer vermektedir. Sonraki bölümlerde Hâzim'in kendi evine çıkmasıyla birlikte olaylar, Kuzey Villalar Mahallesi'nin batısında, parkın karşısında yer alan yirmi dokuz numaralı lüks evde geçmektedir. Ayrıca Hâzim'in gelişen ilişkileri, bazı olayların Halep Emniyet Müdürlüğü'nde geçmesine yol açmaktadır. Romanın son bölümünde ise Hâzim, içine düştüğü bunalımlı ve hastalıklı ruh hâlinde kurtulmak üzere Lazikiye şehrine gitmekte ve orada Sheraton Oteli'nde kalmaktadır. Bu nedenle yazar romanda tasvirlerle çok ağırlık vermeden sahil ve deniz gibi açık mekânlara yer vermektedir.

Romanda yazarın kullandığı tüm mekânlar somut olup Halep'te gerçekte de bulunan mekânlardır. Örneğin, 'Şehit Hilal el-Ali Okulu', 'Put Kavşağı', 'Bâb Cinîn Çarşısı', 'Edebiyat Fakültesi Kantini' ve 'Sâdullah el-Câbiri Meydanı' gibi mekânlar yazarın romanda zikrettiği yerler arasında bulunmaktadır.

2.8. Dil ve Üslûp

Edebî dil mecazların, kelimeler arası özel ilişkilerin, orijinal anlatımın bulunduğu ve yazarların edebî eserlerinde kullandığı estetik ve orijinal ifade yoludur (Ünal, 2008, s. 25). "İzlenen yol, benimsenen tarz" anlamına gelen üslûp ise, yazarın kendi duygu ve düşüncelerini ifade ediş biçimi ve dili kullanma şekli olarak özetlenebilir. Her yazarın kendine özgü üslûbu ve anlatım biçimi bulunmaktadır. Bir eserdeki dil ve üslûp, birbirine geçmiş halkalar gibi iç içedir ve ayrılmaz bir bütünü teşkil etmektedir. Ahmet Hâşim'in tabiriyle;

“Üslûp demek lisanın klişe eşkâlinden kurtulmak, aynı lisan içinde, ayrı bir lisana sahip olmaktır.” (Uluçay, 2014, s. 17-23).

Maḥmûd Ḥasan el-Câsim, *Nazarât Lâ Tarîfu'l-Ḥayâ* romanının neredeyse tamamını fasih bir Arapça ile yazmıştır. Yazar diyaloglarda çok az olmak üzere lehçe ifadeler kullanmıştır. Bazen de Halepliler arasında sık kullanılan lehçe kelimelerin anlamlarını dipnotta açıklayarak Suriyeli olmayan okuyuculara kolaylık sağlamıştır. el-Câsim'in böylelikle halktan sıradan insanların kendi aralarındaki konuşmalarını daha doğal ve gerçekçi bir biçimde okura aktarmayı amaçladığı söylenebilir. Örneğin yazar, aşağıdaki diyalogda altı çizili iki kelimeyi dipnotta açıklayarak kelimelerin Halepliler arasında hangi amaçla kullanıldığını belirtmiştir:

“-حَوْش... يرددوا الشعارات ويطلبوا ويصرخوا... كأنهم دواب... وَيَه!”

“-Medeniyetsizler! Koyun sürüsü gibi slogan atarak davul çalıyor ve bağırıyorlar... Vebalılar!” (el-Câsim, 2015, s. 133-134)

Yazarın bazı diyaloglarda kaba sözcüklere ve hakaretlere yer vermesi de dikkat çeken hususlar arasındadır:

“-غَضَّ بَصْرَكَ يَا حَيَّوَان...!”

“-Gözünü çek hayvan!” (el-Câsim, 2015, s. 211).

-اخرس... يبدو أنك ترغب في البقاء عندنا، رأسك عنيد، مثل رأس البغل....

“-Kes sesini! Belli ki bizimle kalmak istiyorsun. Katır gibi kalın kafalısın...” (el-Câsim, 2015, s.215).

el-Câsim, roman boyunca toplumun tüm kesimleri tarafından anlaşılabilir ve sade ve yalın bir üslûp kullanmayı tercih etmiştir. Akıcı ve sürükleyici üslûbunun yanı sıra anlatımına zenginlik katmak amacıyla yer yer eleştirel üslûptan da yararlanmıştır. Romanda kullanılan eleştirel üslûba, Ḥâzım'in romanın sonlarında babasıyla yaşadığı yüzleşmede söyledikleri örnek olarak verilebilir:

“-كل الناس تستمر وكل الناس عندها أخطاء يا أبي- وتخفي أخطاءها لأنها كاذبة، لأنها منافقة... تعرف متى تأكل الكتف ومن أين...! من يصرح بهذه الأفعال التي يسميها المجتمع أخطاء، هو أفضل من غيره...! نعم هو أفضل، على الأقل هو واضح بنظر الناس!”

“-Tüm insanlar hayatına devam ediyor ve hepsinin hataları vardır baba. Yalancı ve münafık oldukları için de hatalarını gizliyorlar. Uyanıklardır, neyi ne zaman nasıl yapacaklarını bilirler! Toplumun yanlış saydığı eylemlerini açıkça söyleyenler ise diğer insanlardan daha iyidir. Evet, daha iyidir. En azından onlar, insanların gözünde daha açık sözlüdür!” (el-Câsim, 2015, s. 266).

2.9. Fikir ve Tez

Acı bir kaza sonucu başkahramanın yabancılaşma sürecine ışık tutan romanda ana fikir insan hayatında meydana gelen ve kırılma noktası oluşturan olayların sadece fiziksel değil, psikolojik ve sosyal sonuçlar doğurduğu, ayrıca bireyin yaşadığı travmaların hayata ve insanlara bakış açısını tamamen değiştirebileceği mesajı etrafında şekillenmektedir.

Maḥmûd Ḥasan el-Câsim romanında bir insanın yaşadığı travmaların yalnızca bireysel bir çöküşün sonucu olmadığını, toplumun baskıcı, dışlayıcı ve aşağılayıcı yapısının da bireylerin toplumdan kopuşunda büyük ölçüde etkili olduğunu savunmaktadır. Yazar, yalnızlığın aslında toplumsal bir problem olduğunu ve bireylerin fiziksel olarak toplumsal alanda varlıklarını sürdürseler dahi içsel bir kopukluk hâlinin vuku bulabileceğini analitik bir yaklaşımla ortaya koymaktadır.

2. 10. Anlatım Teknikleri

2.10.1. Tasvir Tekniği

Tasvir tekniği roman dünyasında yer alan olay, zaman, mekân veya kişileri somut ve görünür hâle getirme sanatıdır. Romancı, anlattıklarına gerçek bir atmosfer kazandırabilmek ve okuyucuları yarattığı atmosferin içine çekebilmek amacıyla gözlemlediklerini tasvir tekniğinden yararlanarak aktarmaktadır. Yazar, bir şeyi tasvir ederken onu olduğu gibi aktarmak zorunda değildir. Aksine gözlemlediği şeyin karakteristik özelliklerini ele alarak onu gerçekmiş gibi okuyucuya sunar (Tekin, 2024, s. 209-210). Anlatma esasına dayalı eserlerde roman kişilerinin belli bir mekâna bağlı olması ve olayların belirli bir mekânda meydana gelmesi, tasvir tekniğinden yararlanmayı gerekli kılmaktadır (Mocan, 2012, s. 1833).

Tasvir tekniği *Nazarât Lâ Tarifu'l-Hayâ'* romanında, özellikle başlarda olmak üzere yazar tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Hâzim'in kaza yaptığı akşam, doğa tasviri şu şekilde yapılmıştır:

“... تنبعث من الأرض رائحة أخاذة ساحرة... كأنها أسرار تبوح بها الأرض للسماء...! أسرار تتكّون من روائح الورد والرياحين والياسمين والأشجار والتربة والحجارة في المدينة وأسواقها، تمتزج برذاذ المطر وصدى أذان المغرب، مع نسيمات محملة برائحة التربة والورود والزيتون والخضرة المحيطة بحلب، فيفوح عبق عجيب، يشبه خلطة ملائكية فاتنة منعشة، كأنها من عطر الجنة...!”

“- Topraktan büyüleyici ve baş döndürücü bir koku yayılıyordu. Sanki toprak, gökyüzüne sırlarını fısıldıyordu. Bu sırlar gül, fesleğen ve yasemin kokusundan, ağaçlardan, topraktan ve şehir ile çarşılarının taşlarından oluşuyordu. Sırlar, yağmur damlalarıyla akşam ezanının yankısına karışıyordu. Ayrıca Halep'i çevreleyen toprak, gül, zeytin ve yeşilliklerin kokusunu taşıyan meltemle birleşiyordu. Sonra etrafa tatlı, baş döndürücü, ferahlatıcı ve cennet kokusunu andıran mükemmel bir koku yayılıyordu.” (el-Câsim, 2015, s. 19).

2.10.2. Geriye Dönüş Tekniği

Geriye dönüş tekniği romancının şimdiki zamandan geçmişe yönelerek romanında ele aldığı kişi, çevre, eşya veya düşüncenin mazisi hakkında bilgi vermesidir. Romancının bu noktadaki amacı, ele aldığı kişi veya olaya ruh ve can vererek onlara gerçeklik katmaktır. Yazar, hemen romanın başında geriye dönüş tekniğine başvurmaz. Aradan belirli bir süre geçtikten sonra ele aldığı olay, nesne veya kişilerin geçmişi hakkında bilgi vererek okuyucunun merak duygusunu giderir (Tekin, 2024, s. 245). Bu yöntemin en dikkat çeken özelliği, romancının birden olayların kronolojik akışından koparak geçmişe dönmesi ve böylelikle eserini ilgi uyandırıcı hâle getirmesidir (Demir, 2020, s. 302).

Mahmûd Hâsan el-Câsim, eserde geriye dönüş tekniğine ilk olarak kaza meydana geldikten sonra Hâzim hakkında bilgi verirken başvurmuştur:

“- كان حازم في نحو الرابعة والعشرين من عمره، شابًا وسيم الطلعة جدًا، أبيض البشرة، ممثلي الوجه، شعره أسود مجعد يعتني بجماله، يتركه يطول قليلاً ويضع عليه "جيل" ويدلكه بحركة عشوائية لا تخلو ويدلكه بحركة عشوائية لا تخلو من فنية، فيشبهه بشعره لاعب الكرة الأرجنتيني الشهير "مارادونا"، وقد كان حازم مفتونا به.”

“- Hâzim yirmi dört yaşlarındaydı. Son derece yakışıklı bir gençti. Beyaz tenli, dolgun yüzlüydü. Saçları siyah ve kıvrıktı ve onların bakımına özen gösterirdi. Saçlarını biraz uzatır, üzerine jöle sürer ve rastgele ama sanatsal hareketlerle şekillendirirdi. O hâliyle saçları, Arjantinli ünlü futbolcu Maradona'ya benzerdi. Zaten Hâzim ona hayrandı.” (el-Câsim, 2015, s. 33).

2.10.3. Diyalog Tekniği

Diyalog tekniği anlatıma doğallık katmak, roman kişilerinin düşüncelerini yansıtmak ve etkileşimi artırmak amacıyla kullanılan, temel görevi gizli olanı ortaya çıkararak soyutu somut kılmak olan tekniktir (Tekin, 2024, s. 266). Bu tekniği kullanan romancı, kurguda kendini tamamen saf dışı bırakmaktadır ve böylelikle okuyucu, roman kişileri arasında geçen konuşmalarla karşı karşıya kalmaktadır (Baykoç, 2021, s. 788). Diyalog yöntemi, işlevselliği nedeniyle özellikle kurmaca niteliğine sahip romanların temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Bu yöntemin romana derinlik kattığının bilincinde olan romancılar, kahramanları karşılıklı konuşturarak anlatımın gücünü artırmaktadırlar (Orhan, 2020, s. 369).

el-Câsim, bu eserinde sıklıkla diyalog tekniğine başvurarak olayların akışına yön vermiştir. Doktor ile Hâzim'in babası arasındaki diyalog, romanda yoğun bir şekilde geçen diyaloglardan biridir:

“- لا بد من زيادة الجرعة الخاصة بدواء الاختلاج... يعتدل الجرعة يزيد بها بقدر نصف ما كنت عليه، وينظر في الأب:

- نوبة اختلاج ليست عنيفة، قد تواجهنا مرة ثانية وربما أكثر، وقد تكون الوحيدة!... التزموا بالدواء ولا تقلقوا!...

- وإذا كنا وحدنا دكتور؟

- ابعدوا عنه أي شيء.. قدر الإمكان حتى لا يؤذي نفسه ولا تقيدوه أو تزجوه، فالحالة لها وقت وتنتهي... إن شاء الله تكون الأخيرة... سلامته!

- إن شاء الله... الله يسلمك.”

“- Titreme ilacının dozu mutlaka artırılmalıdır. Dozu, olan miktarın yarısı kadar artırarak babaya döner:

- Şiddetli olmayan bir titreme nöbeti. Tekrarlanabilir, tekrarlanmayabilir de... İlaçlarını vermeye özen gösterin ve endişelenmeyin.

- Peki ya yalnız başımızaysak Doktor Bey?

- Kendine zarar vermemesi için mümkün olduğunca etrafındaki her şeyi uzaklaştırın. Onu kısıtlayıp rahatsız etmeyin. Yaşananlar bir süreçtir ve geçecektir. İnşallah nöbet tekrarlanmaz... Geçmiş olsun.

- İnşallah... Sağ olun.” (el-Câsim, 2015, s.64).

2.10.4. İç Monolog Tekniği

İç monolog tekniği roman kahramanlarının iç dünyasındaki duygu ve düşüncelerini romancının müdahalesi olmadan, konuşma havası ve mantık silsilesi içerisinde yansıtmak amacıyla kullanılan bir tekniktir. Bu teknikle roman kişinin kendi kendine yaptığı konuşmaları, dilbilgisi kuralları dâhilinde ve mantık sırası içerisinde doğal ve yalın bir şekilde aktarılmaktadır (Tekin, 2024, s. 277). Bu konuşmalar bazen iç konuşma hâlinde, bazen de dışa vurum ile dış konuşma şeklinde meydana gelmektedir (Çölmekçioğlu, 2019, s. 100). İç monolog tekniği eserde özellikle Hâzim'in nöbet geçirmeye başladığı bölümlerden itibaren yazarın sıklıkla kullandığı tekniklerden biridir:

“- سقوط المثل مأساة أخلاقية كبرى...! نصدق الأكاذيب ونبني قصوراً من القيم الكاذبة...! ما أجمل المظهر الخارجي للبشر، إن حقيقة البشر تتساوى في القذارة والطهارة... تقو... تقو...!”

“- Bir idolün çöküşü, büyük bir ahlakî trajedidir! Yalanlara inanır ve sahte değerlerden saraylar inşa ederiz! İnsanların dış görünüşü ne kadar da güzel! İnsanların gerçekliği, pislik ve temizlik açısından eşittir. Yazıklar olsun, yazıklar olsun!” (el-Câsim, 2015, s. 119).

2.10.5. Bilinç Akımı Tekniği

Bilinç akımı tekniği roman kahramanın duygu ve düşüncelerini yine yazarın müdahalesi olmadan, iç konuşma hâlinde, mantıksal bir sıra gözetilmeden karışık bir şekilde aktarılmasıdır (Tekin, 2024, s. 281). Bu tekniği kullanan yazarlar, kronolojik sıraya bağlı kalmadan bireyin saklı kalan yönlerini ortaya koyarak hafızalarının derinliklerine kadar inmektedirler (Karabulut, 2012, s. 1377). Bilinç akımı ile iç monolog arasındaki fark şu şekilde özetlenebilir:

“Bilinç akımı... Roman kişinin kafasının içini okura doğrudan doğruya seyrettiren bir teknik. Şu farkla ki, iç konuşma gramer bakımından düzgün, sentaks kurallarına uygun cümlelerle yapılan sessiz bir konuşmadır. Ve düşünceler arasında mantıksal bir bağ vardır. Bilinç akımında ise karakterin zihninden akıp giden düşüncelerde mantıksal bir bağ yoktur. Daha çok çağrışım ilkesine göre akarlar. Ayrıca gramer kuralları da gözetilmez.” (Moran, 1983, s. 67).

Yazar Maḥmūd Ḥasan el-Câsim, Ḥâzim'in hastalıklı bir ruh hâline bürünerek yoğun içsel çatışmalar yaşadığı ve toplumda dışlandığını hissettiği son bölümlerde kahramanın duygu ve düşüncelerini yansıtmak amacıyla bilinç akımı tekniğine sıklıkla başvurmuştur:

“- عباءة الدين تعمي البصيرة... لكن... لو فتح هؤلاء الطلبة عيونهم!... آه... سوف تظهر حقيقتي عارية أمامهم وأسقط... ههه... لكن... أستبعد... يستحيل... هؤلاء دراويش... طلبة مطيعون... أشبعهم ويخدموني ويكونون بوقاً جيداً!... ولكن... ولكن إذا حدث وزالت القشرة وتفتحت عيونهم بالمدينة... ههه.. لا أعرف كيف سأبني من جديد...؟ ههه وما الذي يمكن بناؤه...؟”

“-Din örtüsü basireti kör eder... Ama... Ya bu öğrenciler gözlerini açarlarsa...! Ah... Gerçekte ne olduğum ortaya çıkacak ve mahvolacağım... Haha... Ama... Sanmıyorum... İmkânsız... Onlar derviş... İtaatkâr öğrenciler... Onların karnını doyururum, onlar da bana hizmet ederler ve sözümünden çıkmazlar...! Ama... Ama ya örtü kalkar da şehirde gözleri açılırsa... Haha... Bilmiyorum, yeniden nasıl inşa edebilirim...? Haha, zaten ne inşa edilebilir ki...?” (el-Câsim, 2015, s. 276).

2.10.6. İç Çözümleme Tekniği

En kısa tanımıyla iç çözümleme tekniği, anlatıcının araya girerek roman kişinin duygu ve düşünceleri hakkında okuyucuya bilgi sunmasıdır. Bu yöntemle anlatıcı kişisel duygularına yer vermeden kahramanla ilgili aktardığı bilgileri kahramanın kişiliğine ve konumuna uygun bir şekilde ortaya koymaktadır (Tekin, 2024, s. 272). el-Câsim, özellikle romanın sonlarında olmak üzere Ḥâzim'in iç dünyasını yansıtmak amacıyla bu yönteme başvurmuştur:

“وما إن يقع نظره عليهن، حتى يغضضن البصر، يسرعن مرعوبات متجاهلات!... يشعر أنه بعير أجرب... كتلة مرض قاتل متحركة تتننّه يتقرز منها الناس... لا أحد يطيقه!... تخلقى عنه أهله والبشر كلهم!... يخرج من الفيلا أحياناً يتمشى أمامها، وإذا صادف بعض الجيران أو الجارات يبتعد بنفسه، حتى لا يحسّ بشيء يجرّحه، أو يلمح نظرة تقرز منه!...”

“Onunla göz göze gelir gelmez gözlerini kaçırıyorlardı ve görmezden gelerek hızlıca uzaklaşıyorlardı... Kendini uyuzlu bir deveymiş, insanları iğrendiren bir hastalık kümesiymiş gibi hissediyordu. Kimse onu sevmiyordu. Ailesi ve tüm insanlar ondan yüz çevirmişti. Bazen villadan çıkarak önünde yürüyüş yapardı. Bazı komşularla denk gelince onu zor durumda bırakan bir şey hissetmemek veya ondan iğrenen bir bakış yakalamamak için kendisi uzaklaşıyordu.” (el-Câsim, 2015, s. 275).

Sonuç

Modern Arap edebiyatında nahiv ve sarf alanlarında ortaya koyduğu akademik çalışmalar, yetiştirdiği öğrenciler ve kaleme aldığı edebî eserlerle dikkate değer bir konumda

bulunan yazar Maḥmūd Ḥasan el-Câsim, özellikle roman türünde bireysel, toplumsal, ve siyasal düzeyde önemli temaları ele alarak Arap edebiyatına özgün katkılar sunmuştur. Bu bağlamda çalışmamızın merkezinde yer alan *Nazarât Lâ Tarifu'l-Ḥayâ* adlı roman, gerek bireysel trajedilerin gerekse toplumsal kırılmaların edebî bir zeminde ifade bulduğu çok katmanlı bir yapı arz etmektedir. el-Câsim söz konusu eserinde, başkahramanın yaşadığı psikolojik dönüşümleri, içine düştüğü buhranları, karşılaştığı olumsuz muameleleri ve maruz kaldığı acıları çok boyutlu bir şekilde kurgulayarak, bireysel deneyim ile toplumsal gerçeklik arasındaki sıkı ilişkiyi başarıyla ele almıştır.

Roman, yalnızca bireysel düzlemde gelişen olayları değil, aynı zamanda dönemin Suriye toplumunu derinden etkileyen siyasal gelişmeleri ve savaş atmosferini de yansıtarak tarihî bir tanıklık işlevi görmektedir. Bu yönüyle eser, hem edebî hem de tarihî ve sosyolojik bir kaynak olarak değerlendirilebilecek niteliktedir. el-Câsim, eserinde yalnızca kahramanın iç dünyasını betimlemekle kalmamış, aynı zamanda dönemin siyasî ve toplumsal atmosferine dair çok yönlü gözlemlerini de okuyucuya aktarmıştır. Bu bağlamda roman, edebî yönünün yanı sıra siyasal içeriğiyle de dikkat çekmekte; birey-toplum-devlet üçgenindeki gerilimleri güçlü bir anlatı ile gözler önüne sermektedir.

Yazarın dil ve üslûp tercihleri de eserin geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmesini sağlamaktadır. el-Câsim, romanın genelinde fasih Arapça kullanmaya özen göstermiş; ancak diyaloglarda doğal bir anlatım sağlamak amacıyla yer yer Suriye lehçesine ait sözcük ve deyimlere de yer vermiştir. Bunun yanı sıra, sade, akıcı ve sürükleyici bir anlatım tarzını benimseyerek, hem edebî niteliği yüksek hem de erişilebilir bir metin oluşturmuştur. Yazar roman boyunca tasvir, diyalog ve iç monolog gibi çeşitli anlatım tekniklerinden yararlanarak esere estetik ve anlatımsal bir derinlik kazandırmıştır.

Eserin bir diğer dikkat çekici yönü ise zaman ve mekân unsurlarının oldukça belirgin ve açık bir biçimde kurgulanmış olmasıdır. Yazar, olay örgüsünü büyük ölçüde belirli bir tarihî olay veya kaza etrafında şekillendirerek hem kurmaca dünyanın inandırıcılığını artırmakta hem de tarihsel gerçeklik ile kurmaca arasındaki sınırı belirsizleştirmektedir.

Romanın şahıs kadrosu oldukça geniş olmakla birlikte, anlatının başlangıç aşamalarında olaylar genellikle Hâzim ve ailesi etrafında gelişmektedir. Ancak romanın ilerleyen bölümlerinde, Hâzim'in kişilik dönüşümüne paralel olarak anlatı eksenini farklı bireyler üzerine kaymakta, bu durum da eserin çok sesli yapısını güçlendirmektedir.

Sonuç olarak *Nazarât Lâ Tarifu'l-Ḥayâ*, tarihsel gerçeklik ile edebî anlatımı başarıyla birleştiren yapısıyla, bireysel ve toplumsal düzeyde yaşanan dönüşümleri derinlemesine ele alarak, modern Arap edebiyatı içerisinde özgün ve müstesna bir yer edinmiş önemli bir eser olarak değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- Balcı Baykoç, F. (2021). Mahrem ve Kırmızı Zaman Romanlarında Birtakım Postmodern Anlatım Teknikleri, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25 (3), 779-792.
https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/66172/840827#article_cite (Erişim Tarihi: 27.02.2025)
- el-Câsim, M. H. (2015). *Nazarât Lâ Ta 'rifu'l-Hayâ'*, Beyrut: ed-Dâr el-Arabiyye Li'l-U'lum Nâşirûn.
- Çetin, N. (2021). *Roman Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çölmekçioğlu, T. (2019). "Tahsin Yücel'in Romanlarında Anlatım Teknikleri", (Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Üniversitesi) Ulusal Tez Merkezi.
- Demir, Ş. (2020). " "Sevincini Bulmak" Adlı Hikâyedeki Anlatım Teknikleri, *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 21(8), 290-314.
http://www.turukdergisi.com/Makaleler/33865960_25.%c5%9e.Demir%20290-314.pdf (Erişim Tarihi: 27.02.2025)
- Duran, M. A. (2021). Baas Partisi'nin Düşünsel Temelleri ve Suriye Siyasetinde Baas Partisi (1940-1966), *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, (4) 219-246.
https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataddergi/issue/67766/1039114#article_cite (25.02.2024)
- Forster, E. M. (1985). *Roman Sanatı*, Çev. Ü. Aytür, İstanbul: Adam Yayınları.
- Gürbüz, E. (2020). "Suriye'de Ulus İnşa Çabaları ve Baas Partisi'nin Rolü", (Doktora Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi). Ulusal Tez Merkezi.
- Karabulut, M. (2012). Yusuf Atılgan'ın "Aylak Adam Romanında Anlatım Teknikleri, *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(1), 1375-1387.
https://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/mustafa_karabulut_yusuf_atilgan_anlatim_tekniki.pdf (Erişim Tarihi: 27.02.2025)
- Karabulut, M. ve Tohumcu, K. (2020). Roman Tekniği Bakımından Ahmet Midhat Efendi'nin 'Dürdane Hanım' Romanı, *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2(3), 289-307.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1163454> (Erişim Tarihi: 27.02.2025)
- Maḥmûd Ḥasan el-Câsim, <https://www.noor-book.com/%D9%83%D8%AA%D8%A8-%D9%85%D8%AD%D9%85%D9%88%D8%AF-%D8%AD%D8%B3%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%AC%D8%A7%D8%B3%D9%85-pdf>, (Erişim Tarihi:24.02.2025)
- Mocan, A. (2012). "Yalnızız" da Anlatım Teknikleri, *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(3), 1831-1841.
<https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/79199/makaleler/7/3/arastirmax-yalnizizda-anlatim-teknikleri.pdf> (Erişim Tarihi: 27.02.2025)
- Moran, B. (1983). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Orhan, D. (2020). Suudi Arabistan Romanlarında Anlatım Tekniği Olarak Diyalog ve İç Monolog, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(2), 366-378.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/dergiabant/issue/58001/780866> (Erişim Tarihi: 28.02.2025)

Özbalıkçı, M. R. (2009). "Sîbeveyhi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (XXXVII, s. 130-134) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Râî' hatu't-Tuffâh li Maḥmûd Ḥasan el-Câsim,
<https://www.neelwafurat.com/itempage.aspx?id=lbb379302-376176&search=books>, (Erişim Tarihi: 24.02.2025)

Tekin, M. (2024). *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Topuzoğlu, T. R. (1997). "Halîl Bin Ahmed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (XV, s.309-312) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Uluçay, M. (2014) "*Mehmet Akif Ersoy'un Eserleri üzerinde Dil ve Üslûp İncelemesi*", (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi) Ulusal Tez Merkezi.

Ünal, M. (2008). Edebî Dil ve Üslûp, A.Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(36), 23-47. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2875/39408#article_cite (Erişim Tarihi: 28.02.2025)